

Išvadas

Visada norėjau parašyti knygą apie tuos vaikus, tuos mažuosius kovotojus, kurie stovi priešakinėse linijose, susidurdami su gyvenimo realybe, kurios nei man, nei Tau, brangus skaitytojau, greičiausiai jau neteks patirti. Dauguma iš tų vaikų kovą pralaimi, išlieka tik vienas kitas, atkakliausias. Tai – kovotojai dėl dėmesio, meilės, o kartais dėl išlikimo. Siekiant juos suvaldyti, ieškoma vis naujų būdų, o jie nepaprastai išradingai tas pastangas apeina ir vėl naudoja savas strategijas, kad galėtų sulaukti tėvų, mokytojų, o gal ir visuomenės dėmesio. Kalbu apie tuos vaikus, kurie stokoja socialinių įgūdžių, gyvena socialiai jautriose šeimose, tai ištisos kartos žmonių, užaugusių be dėmesio, meilės, atsakomybės, gebėjimo tvarkyti ir planuoti savo gyvenimą.

Mano profesinė patirtis ne kartą mane vedė pas vaikus, esančius gyvenimo paraštėse. Užrašų paraštėse paprastai gimsta unikalūs kūriniai, idėjos, kurios retai išvysta dienos šviesą... tai menas, neturintis žiūrovų. Šios istorijos apie vaikus – tai bandymas įprasminti du dešimtmečius Šiauliuose gyvavusios unikalios mokyklos veiklą ir bent iš dalies pakeisti požiūrį į tokius vaikus. Šiam žingsniui impulsą suteikė ir žinia, kad 2022-aisiais Šiauliuose bus uždaryta dvidešimt metų gyvavusi Jaunimo mokykla.

LORA

Lora – dar penkiasdešimties neturinti aukšta, liekna moteris, išdidžiai lyg mylimajam parankėn įsikibusi į savo pedagoginę ir vadybinę patirtį, pravėrė mažutės, nuo miesto centro ir viso Dievo pasaulio nutolusios mokyklos duris. Šio žingsnio ji nelaikė ypatingu profesiniu pasiekimu, todėl nejautė ir didelio nerimo. Konkursą laimėjo lengvai, įveikusi tris varžovus, jos patirtis didelėje miesto gimnazijoje turėjo būti papildomas privalumas įsidarbinant šioje nė šimto mokinių neturinčioje, miesto pakraštyje įsikūrusioje mokykloje. Ji net nelaikė to dideliu iššūkiu, greičiau galimybe išbandyti tai, kas dar nepatirta.

Kažkada ji lankėsi čia, tą vieną vienintelį kartą, kai buvo pakviesta vertinti konkursinio rašinio. Dabar, toldama nuo autobusų stotelės siaurute gatvele, šalia kurios taip ir nebuvo paklotas šaligatvis, gailėdama batų kulniukų, kurie smigo į lietaus sunęstą žvyrą, stebėdama, kur stato koją, žvalgėsi po privačių namų kvartalą, tyrinėdama kažkada besivaičiusius pigios prabangos, o dabar jau apleistus, užkaltais langais dviaukščius, puoštus graikiško stiliaus kolonomis namus. Ji praėjo juokingą medinuką, nudažytą tarsi klouno

kostiumas – viena pusė mėlyna, kita – geltona, nes kiemą tvorą atskyrę kaimynai niekaip nepajėgė susitarti dėl jos spalvos, kilo ginčų, tad gyvendami viename kieme jie net nesisveikina, o jei reikia pasikalbėti, įmeta raštelį į kaimynų pašto dėžutę, kabančią ant tos pačios tvoros. Gal dėl to ir nepasikeitė gatvės pavadinimo lentelės, maskatuojančios lyg nudžiūvęs šašas, ant kurios rusiškai parašyta ULICA PABALIU.

Mikrorajonas lyg inkluzas įstrigęs praicityje, tuose laikuose, kai dviaukščių mūrinukų rūsiuose nenuilsdamos dūzgė mezgimo mašinos, nešusios neįtikėtiną pelną, puošusios ruses ir ukrainietes, kurios geidė tų rūsiuose, virtuvėse, miegamuosiuose buvusių inžinierių ir mokytojų, technologų ir buhalterių numegztų, spalvotomis gėlytėmis ir karoliukais siuvinėtų akrilinių kostiumėlių, megztukų; nors suguldyti vienas šalia kito atrodė nuobodžiai vienodi, bet svetur buvo modernūs, mezginių gamintojams nešė nemenką pelną ir pakėlė į naują socialinį lygį. Aukščiausias tokių tekstilinių kū pasiekimas – organizuoti gamybą: atvežti *babinas* siūlų iš Bielskio gatvės, geriausiai – gamintus Marijampolėje, samdyti mezgėjus, siuvėjus ir siuvinėtojas, gaminius parduoti, o už gautus pinigus pirkti daug visokių daiktų, batų – *kedų*, drabužių, maisto. Turėdamas visa tai tiesiog privalai savo vaiką iš jausios mikrorajono mokyklos išvežti kur nors į miesto centrą, elitinę ugdymo įstaigą, kartu nepaliaudamas atžalai kalti į galvą, kad iš mokslo duonos nevalgysi, o kietas būsi tik tada, jei taip kaip tėvas (ar motina arba ir motina) kartą per mėnesį sėsi į bendrai samdytą autobusą, pribubintą maišų su mezginiais, prisikrausi lašinių ir dešrų, degtinės, sušildančios

ir atpalaiduojančios naktį, gyvenimiškai autentišką *autobusininko* gyvenimą, apie kurį tik jo vieno gyventojai ir nežino, jei tik neatsiranda kokios pavydi liežuvautoja – žinių išnešiotija, veši pinigų pluoštais namo ir vėl megsi, siūsi, važiuosi. Tiesą sakant, mintyse nė vienas to savo vaikui nelinkėjo, tikėdamasis, kad jų pastangos sukurs klestintį verslą, o iš mokslo pasiekimų pakaks diplomo, nes kartais to „popieriaus“ prireikia. Šito verslo specifika – gyvenimas savaitėmis autobuse – vienas šeimas išardė, kitas sukūrė. O mikrorajono mokykla ištuštėjo ir buvo perorganizuota į ugdymo įstaigą keistu pavadinimu – Jaunimo mokykla – 12–17 metų vaikams, kurie nenori arba negali mokytis, vengia eiti į mokyklą, patiria socialinių ir psichologinių problemų.

Kai Lora laimėjo vadovo konkursą, pažįstami aikčiojo:

– Tu ruošiesi TEN dirbti? TU?! – Nustebimo, pasibaisėjimo, net nusivylimo reakcijos nesiliovė, kai ji, humanitarė, gimnaziją keitė į jaunimo mokyklą, aplipusią gandais ir mitais, visiškai neprestižinę, kurioje atsiduria vaikai, neatitikę išskirtinių mokyklų kriterijų arba patekę į jas kažkaip atsitiktinai, netyčia praslydę pro atrankos filtrą, o paskui, net mokslo metams neįpusėjęs, „savanoriškai pasirinkę kitą ugdymo įstaigą“, nes švietimo madas diktuojančios mokyklos negali leisti, kad tokie mokiniai gadintų geidžiamų ir aukštai reitinguojamųjų vardą, jos ne *outlet*. Čia aukščiausia kokybė.

Lora daug ir negalvojo, priėmė tai, lyg eitų atlikti misijos. Švietimo skyriuje išgirdo, kad jos patirtis galėtų pasitarnauti teigiamiems tos mokyklos pokyčiams, ir sutiko, nes vaikai visur yra vaikai. Be to, jau ir pati jautė atsikartojančios rutinos

nuobodulį. Konkurencijos taisyklės tokios: laiku neiššokai iš komforto zonos, gali būti nubrauktas į užribį ir dingti iš visuomenės dėmesio lauko. Toks pasiūlymas vieną kartą lyg elgeta pasibeldžia į duris, jei jo nepriglaudi – daugiau nebesišūlo. Moteris net tikėjo lemties galia, – jei galimybė braižosi aplink, vadinasi, taip reikia, nors kodėl ji brukasi pas tave, gali taip ir likti nesužinojęs.

Tą rytą Lora apsilvilo suknelę, pabrėžiančią visus jos moteriškus privalumus, užsitraukė kojines, apsiavė batelius, užsidėjo papuošalus, makiažą tol derino, kol „išlaužė“ *total look* stilių, – ruošėsi pirmam susitikimui, kai bus skenuojama nuo galvos iki kojų valytojų, budėtojų, mokytojų ir vaikų, vadovaudamasi senelių praktika, kad pagal drabužių sutinka, pagal protą palydi. Pastarąjį pademonstruoti dar turės laiko, o dabar svarbi pirmoji dalis. Kruopščiai suderinusi įvaizdį dar kartą mintyse pasitikrino, ar gyva iliuzija, kad savo buvimu padės atsitiesti atstumtiems, nemylimiems ar savotiškai mylimiems vaikams, kiek pačios energija, supratimas ir gebėjimai leis.

Kai ji pagaliau priartėjo prie mokyklos ir ryžtingai įžengė pro duris, lėtai paniro į keistą, neatpažįstamą kvapą. Jame buvo visko: virtų pieniškų dešrelių, troškintų kopūstų, sieros vandenilio, skurdo, vargo ir nevilties. Šviesių sienų ir švarių grindų fone tie kvapai tapo dar sodresni, jie nustelbė jos prabangių kvėpalų aromata ir skverbėsi gilyn, per rūbus, pasiekė odą, o tada, rodėsi, dar giliau. Akimirką ji pasijuto lyg užlieta tirštu slogių kvapų sirupu, dar kiek pastovėjo apimta nepažįstamo jausmo ir pradėjo dairytis. Žvalgydama nepažįstamą

teritoriją lyg invazinis gyvūnas, patekęs į svetimą buveinę, jautė, kaip viskas čia svetimai, nejauku, bet susvyruoti dėl apsisprendimo sau neleido.

Pro šalį praėjo nė menkiausias dėmesio į ją nekreipdami būsimieji auklėtiniai, apsirengę vienodai lyg uniforma – apmukusiais treningais, apsiavę kedais, pasislėpę po kapišonais ar megztomis kepurėmis, skustagalviai, tyčia demonstruojantys muštynių randus, kurių net plaukų ežiukas neįveikia.

Netrukus ją pakvietė susipažinti ir pasivaikščioti po mokyklą. Kontrastai su buvusia darbo vieta badė akis: visus mokinius čia galėjai aprėpti vienu žvilgsniu – jų apie šimtas, jos akys buvo įpratusios kasdien matyti bent pusę tūkstančio, mokytojų apranga nekėlė jokios moteriškos konkurencijos – vietoj „Roberto Cavalli“ suknelių, kostiumėlių ir batų prekyženklis, ką taip mėgdavo pabrėžti viena kolegė, dominavo laisvalaikio apranga – kelnės, džinsai, megztukai. Mokytojai sakė: „Tai dėl to, kad vaikai nesijaustų nejaukiai.“ Lorai atrodė, kad jiems reikia rodyti kitokio – gražaus, tvarkingo, derinamo – garderobo galimybes, skirtumą tarp kasdienės ir šventinės aprangos, bet tai bus vėliau.

O dabar toje skirtybių puokštėje atsidūrė ir jos darbo kabinetas koridoriaus gale, į kurį patekti galėjai tiesiai iš koridoriaus, net nepakliūdamas į sekretorės regėjimo lauką. Tai, kas buvo jame, irgi priminė laiką, klėtikščiuojantį išnirusiu sąnariu: priešais rašomąjį stalą, apdengtas nerta servetėle, stovėjo televizorius „Šilelis“, nuo kurio dulkes kas rytą kruopščiai nušluosto valytoja, šalia – du foteliai interesantams. Parankiniai darbo įrankiai – kompiuteris ir spausdintuvas saugiai

įkurdinti atskiroje patalpėlėje už spintos, kad brangus daiktas „niekam nekristų į akis“.

Lora ėjo iš kabineto į kabinetą, jaukindamasi mokyklos aplinką, bandydama prisiderinti tas neįprastai mažas erdves, keistus potyrius ir vaizdus. Vienos klasės buvo tuščios, kitur vyko pamokos, ji norėjo kuo greičiau persisunkti tos įstaigos atmosfera, suprasti ritualus, tapti jos dalimi ir pradėti veikti. Labiausiai rūpėjo pamatyti vaikus, įvertinti, ar galės surasti ryšį, ar suvoks, kaip su jais bendrauti, kaip padėti. Ji ėjo lydimą direktoriaus pavaduotojos ir jautė, kaip į ją smelkiasi vaikų akys: be laiko subrendusios, per daug pagal amžių patyrusios, baikščios, išūlios, abejingos, ciniškos, liūdnos, vaikiškos, linksmos, smalsios, bet kai kurios – viltingos. Jau dabar Lorai norėjosi apmaudžiai sau sušukti:

– Čia tikrai neveiks tau įprastos vadybinės strategijos. Norėjai iššūkio? Turi, bet ar žinai, nuo ko viską pradėsi?

Specialiuųjų pratybų kabinete rado tik vieną berniuką, kuris grybštelėjęs nuo galvos kepurę su snapeliu vikriai atsistojo. Lora pasisakė, kas esanti, ir ištiesė ranką. Vaikinas nurau-do, galiukais pirštų su juodomis panagėmis baugščiai suėmė jos plaštaką ir ištarė vardą. Ji savo mokinius visada sveikina paspausdama ranką. Vienas spustelėjimas, prisilietimas, ir gali pajusti viską: vaiko nusiteikimą, būseną, net charakterį, pasitikėjimo lygį, vidinį jaudulį, net tai, kas jam gyvenime svarbu. Rankos paspaudimas – lyg vaiko sielos nuotrauka. Spust – ir žinai. Liesdama vaikų rankas jauti jų šilumą, vėšą, šaltį, švelnumą ir sudiržimą, sausumą ir drėgmę, liaunumą ar tvirtumą. Jos atsiliepdavo arba likdavo abejingos, lygiavertės,

nuolankios, drąsios ar baugščios. Bylodavo lyg kasdienio gyvenimo akimirkos instagrame: arogantiškai išsiresdamos, atsiliepdamos tik švelniu glustelėjimu ar įžūliai sugniauždamos smulkią Loros plaštaką. Ji ėjo, kol susipainiojo kabinetų durys, bet dabar dėliojosi visai kitokia mokyklos dėlionė, pamažu pradėjo suprasti, kad čia – kiekvienas vaikas bus ne puslapis, o atskira knyga, su savita įžanga ir skirtingu epilogu, knyga, reikalaujanti specialaus įsijautimo, kad galėtum suprasti ir bent kažkiek pakeisti siužeto vingius.

Diena iš dienos bendraudama su mokiniais Lora pajuto, kad santykiai su jais yra be falšo, jei pats toks esi. Lyg dovanos be aksominės dėžutės. Pliki grynuoliai. Pradžioje ji nustebo, net išsigando tokių santykių, jautėsi taip, lyg rankose laikytų iš kriauklės išsinėrusį moliuską, bet vėliau priprato. Labiausiai ją trikdė vaikų gyvenimo istorijos. Nė viena jų nebuvo paprasta, nesikartojanti, visos kupinos nevaikiškos patirties – jie vogė, melavo, smurtavo, skurdo ir badavo, buvo palikti tėvų, prekiaavo nelegaliais dalykais, anksti pradėjo lytinį gyvenimą, prievartavo ir buvo prievartaujami, norėjo būti pamatyti, išgirsti ir labai ilgėjosi meilės. Ne kartą, išgirdusi mokinio gyvenimo istoriją, ji sutrikdavo, nežinodama nei ką sakyti, nei kaip reaguoti. Čia visiškai netiko siaubu atmiešta nuostaba, pasibaisėjimas nei įprasti vaikų problemų sprendimo būdai: pokalbis su vaiku, su klasės vadove, tėvais. Tėvai dažniausiai neturi įtakos arba ta įtaka tik kenkia vaikui. Ji sprendavo, ką sakyti tėvams apie jų atžalą, o ką geriau nutylėti, nes kartais tėvų reakcija būdavo tokia, jog pasigailėdavo per daug pasakiški. Pirmiausia ji įgudo dėtis, jog į kiekvieną istoriją reaguoja

šaltai, paskui ir pati išmoko jautriausias istorijas reitinguoti pagal galimybę jas spręsti. Gali arba ne, ir taškas.

Iš pradžių Lorai sunkiai sekėsi pamokose, kai klasėje rasdavo vos penkis šešis mokinius. Įpratusi dirbti su trisdešimčia, o kartais ir daugiau motyvuotų mokinių, ji sutrikdavo, nepajusdama energijos bangos, kuri pakelia mokytoją ir kartu su mokiniais neša į pažinimą, ieškojimą, sprendimus. Suvokimas, kad dirbti mažose klasėse nei paprasta, nei lengva, atėjo greičiau nei gebėjimas užmegzti artimus emocinius ryšius, išmokti veikti mažoje asmeninėje erdvėje, individualiai dirbti su kiekvienu mokiniu. Didelėje klasėje mokytojas – aktorius, personažas, atliekantis vaidmenį, po kurio neretai ateina kartarsis ir prasmės pojūtis, įvyksta iškrova, mokytojas įskelia žiežirbą, bet kartu pasikrauna ir pats, o nuolat tik atiduodamas – išsenka, nusivilia ir galiausiai perdega.

Po pirmųjų pamokų Lora suprato, kad turi mokytis iš naujo: papildyti savo žodyną paprastais, kasdieniškais žodžiais, įprastą intelektualią kalbą „įžeminti“, priešingu atveju tie visi žodžiai – nueis vėjais. Kai Domas jau kelintą kartą pažadėjo nepraleisti pamokų, ji užsidegusi dėstė, kad tolerancija turi savo ribas, kad ji, nors ir nenorėdama, bus priversta taikyti nuobaudas, nes pokalbiai jam nė motais. Domas susierzino ir sukdamas akis į šalį sumurmėjo:

– Būtų gerai, jei aš žinočiau, kas yra ta tolerancija.

Kaip paaiškinti, kas yra tolerancija, paprastais lietuviškais žodžiais ir vienu sakiniu? Kaip pasiekti tą patį sąmoningumo ir kalbos lygį? Kiek laiptelių teks nulipti žemyn, kad atsirastų bendras ne tik žodžių, bet ir gyvenimo supratimas? Lora

matė, kad daugelio vaikų patirtis pranoksta jos pačios gyvenimo patirtį. Šiuo atveju, patyrę sunkaus, gramzdinančio gyvenimo išbandymus, jie buvo pranašesni už daugelį savo mokytojų. Kartais atrodydavo, kad gilesnio gyvenimo dugno jau ir būti nebegali, bet kaskart ji atrasdavo, jog gali būti ir blogiau. Tie vaikai turi savus suaugusiųjų išbandymo metodus, jie tarsi lakmusas, akimirksniu atpažįstantis melą, apgaulę, veidmainystę. Spruks nuo bet kokio įsipareigojimo, kuris kėsina į jų įprastą komforto zoną. Jie jaučiasi stiprūs būryje ir vengia asmeninio ryšio, nes tuomet tampa pažeidžiami. Pirmomis dienomis Lorą aštuntokai išbandė metodu, kurį galima pavadinti „Nekreipk dėmesio“. Ji įeina į klasę, o jie – jokios reakcijos, įsijautę į savaitgalio istorijas, atrodė, net nesiruošia atsisukti ar atsakyti į pasisveikinimą. Nori – savo pamoką dėstyti sau arba kokiu nors būdu surask ryšį. Kartą, tik pradėjusi dirbti mokytoja, Lora patyrė panašų jausmą, kai įėjus į abiturientų klasę pasitiko absoliuti tylą. Tada ji mintyse atkūrė visus girdėtus scenarijus: „boikotas“ – kai mokiniai laukia savo mokytojos, o ji naujokė, todėl protestuos, priešinsis, kol ją galutinai sutrikdys, parodys, kad padėties šeimininkai – jie. O gal visi suspaudę lūpas pradės zvimbti, klasė virs dūzgiančiu debesiu, bet mokytoja negalės suprasti, kurie iš jų tokią destruktivią akciją vykdo. Bet kai ta tylą nesiliovė ir po pusės pamokos, ir net pamokos pabaigoje, ji suprato – vaikai susikaupe klausė. Jie norėjo girdėti, ką ta jauniklė mokytoja, vos ketveriais metais vyresnė už savo mokinius, pasakys. Netrukus jie tapo draugais, gal net per daug artimais, atvirai ir net familiariai priekaištaujančiais vieni kitiems dėl vertinimo, dėl užduočių,

dėl santykių, bet tas pamokas ji jau išmoko, dabar sugeba išlaikyti pagarbų atstumą. Šį kartą viskas kitaip, vaikai į ją tikrai nekreipia jokio dėmesio. Jiems nuspėjauti, kad ji direktorė. Ji pabandė elgtis taip pat kaip jie – atsakyti tokiu pat abejingumu: ramiai įjungė projektorių ir paleido filmą „Fronto linija“ apie gatvės vaikus, jų patirtis ir gyvenimą, kai apribojama laisvė. Kino filmo herojai buvo panašūs į juos. Pati atsisėdė klasės gale, o mokiniai vienas po kito pradėjo sekti vaizdus ekrane, tada jau atsisukdami tikslinosi siužeto detales, stebėjosi, kad tokie maži vaikai filme rūko, baisėjosi, jaudinosi, iki paskutinės pamokos minutės įtikinėjo vieni kitus, kad jiems tai taip tikrai nenutiks. Šį kartą pavyko, nors ne visada bus taip.

Netikėtos situacijos skleidėsi beveik kiekvieną dieną. Kartą per pertrauką Lora paprašė mokinio, sėdinčio ant palangės, nultipti. Kai vaikinys ne tik nenulipo, bet ir susikėlė kojas ant palangės, ji suprato, kad pasielgė per daug drąsiai, padarė klaidą, jie dar nepažįstami, jos žodžiai neveikia, o kitokių priemonių nėra. Susitarti nepavyks, nes ji net berniuko vardo nežino. Vaikai koridoriuje nuščiuvo, jiems visada smagu stebėti, kas nugalės, kuris čia „valdo“. Lorai atrodė, kad tos nepaklusnumo minutės tęsiasi begalybę, o budėtoja turbūt tyčia neskambina į pamoką. Ji tikrai nebežinojo, ko griebtis. Jei ims ir tiesiog nueis, praras bet kokią įtaką bent jau šiam berniukui. Jei pradės bartis ar grasinti, gali sukelti dar didesnę konfliktą. Bet tą kartą direktorės autoritetą išgelbėjo dešimtokas, aukštas stambus berniukas, supratęs, kas nutiko, priėjo, savo pasiturgaliu nustūmė mažųjų sakydamas:

– Pasitrauk, čia mano vieta, – patogiai atsisėdo pats, bet po akimirkos, net nepažvelgęs į Lorą, apsisuko ir nuėjo.

„Ačiū“, mintyse šaukė Lora, o pati tik kilstelėjo galvą, lyg viskas taip ir turėjo būti.

Ji suprato, kad pripažinimas ateis, jei pavyks įgyti pasitikėjimą, bet jai dar per anksti, dar per greitai, vidiniai ryšiai mezgasi ilgai, jie trapūs. Ji dar turi išgyventi bandomąjį laikotarpį, pereiti savo minų lauką ir nesuklysti, nes žingsnis ne ten – ir santykių kaip nebūta, lyg karo zonoje, kai nežinai, kurioje vietoje laukia netikėtas sprogimas.

KAIP AŠ NORIU VALGYTI...

Tą rytą Sigis – taip jį visi vadina – vėluodamas įsliūkino į klasę, atsisėdo į pirmą suolą ir užvirto ant jo pusiaugulom. Jis jau keletą metų gyvena vaikų globos namuose, iš motinos atimtos motinystės teisės. Dabar Sigis gal ir galėtų grįžti namo, motina aprimo gėrusi, bet jis pats nebenori – taip jam gyventi patogiau. Laukia ir valstybės išmokos – 10 000 litų arba atitinkamos sumos eurais, kurią gaus pilnametystės proga atsisveikindamas su globos namais. Tos sumos jam turės pakakti savarankiško gyvenimo pradžiai arba prabangos niekučiams – išmaniajam telefonui, laikrodžiui, parūdijusiam automobiliui. Lora stovi šalia suolo ir jaučia, kad jos ori laikysena, šviesus klasikinis kostiumėlis ir aukštakulniai bateliai stoja į akistatą su realybe, kai net nepradėjus pokalbio solidi pedagoginė patirtis patiria fiasko.

– Sigi, tu ir vėl pavėlavai, ir vėl nepasiruošei pamokai, – lyg kulkosvaidžio salvę išberia standartinę frazę, kuri turėtų sustiprinti direktorės statusą ir įtaką.

Vaikinas iš lėto pakelia galvą, tingiai įremia į ją rudas akis ir prislopintu balsu taria, mesdamas iššūkį ir taip netvirtam Loros ryžtui kalbėti griežtai:

– Aš labai noriu valgyti.

– Tai tu pusryčių nevalgei? Ar jums ten neduoda pusryčių? – šiek tiek sušvelninusi toną, bet kartu beviltiškai jausdama, kad jos klausimai nelabai vykę, toliau tęsia Lora.

– Šiandien buvo avižinė košė, aš jos nevalgau, – vėl paguldė beatželiantį galvos ežiuką ant rankų. Galvą pakreipė, žiūri Lorai tiesiai į akis, laukia kitų argumentų, kiekvienam iš jų turėdamas nepaneigiamą atsakymą.

– O bandelės bufete nusipirkti negali? – pasiūlo kitą išeitį, nes maisto klausimas labai svarbus, nors pamokos laikas eina, kiti vaikai jau pradeda nuobodžiauti, jiems, matyt, tokios istorijos įprastos ir nevertos dėmesio.

– Ne, aš pinigų neturiu.

– Visai, net centų? Tai gal bufetininkė skolon duotų? – pati tuo netikėdama vieną po kitos išeitis siūlo direktorė.

– Neduos, aš ir taip skolingas.

Akimirkniu Loros mintyse pralekia galimybių scenarijus: juk ji galėtų padovanoti tą bandelę ar centų, bet ar tai netaps vaikui įpročiu – gauti veltui, o jei to paties užsigeis ir kiti? Galėtų paskolinti pinigų, bet kada juos atgaus? Be to, tai iš esmės problemos neišsprendžia. Viena bandelė vieną rytą, o paskui kita... Vis viena ateis tas „paskui“. Ji jaučia, kad sukilusi užuojauta gali suteikti momentinį kreditą – trumpa laimės akimirka, o paskui ilgi kančios mėnesiai, nes tai nemoko priimti atsakomybės už savo gyvenimą ir galimybes. Lora stovi sutrikusi, nežinodama, kaip pasielgti, nė vienas jos išbandytas pedagoginis metodas, o juo labiau moralas, čia netinka. Ji dar niekad nebuvo susidūrusi su mokiniu, kuris nori valgyti, bet

maisto įsigyti negali. Pietų pertrauka netrukus, bet jis pietų čia negauna, nes maitinasi globos namuose. Šį kartą, kaip ir daugelį kitų, išeitį pasiūlo pats vaikas – dar kelias minutes pasėdėjęs suole, tiriamai žvelgdamas kaštonų rudumo akimis taria:

– Einu pas motiną, gal ten ką nors valgomo rasiu, – ir išeina. Va taip, tiesiog atsistoja ir išeina.

Lora pajuto, kaip nauja patirtis lyg ciniška, pašaipei karnavalo kaukė šaiposi.

Ji pro langą matė, kaip Sigis patraukė skersai mokyklos stacioną ir pranyko privačių namų kvartale. Tipendamas smulkiais žingsniukais jis pasuko link Rėkyvos sodų, – ten žmonės gyvena ištisus metus, aplink auga medžiai, labai patogų išlikti nepastebėtam. Sigiui pačiam tų vogimu pelnomų pinigų kaip ir nereikia, jam užtenka to, ką gauna *globnamy*, bet jis stengiasi padėti savo sesei, kuri augina vaikelį, pati neturėdama nė aštuoniolikos, ir laukia iš kalėjimo grįžtančio vyro. Sigis stengiasi aplenkti tuos pačius kvartalus, jis turi savotišką planą ir vietoves keičia, veikia vienas. Čia ir kvailam aišku, jei vagystės pradės kartotis, žmonės taps budrūs. O to jam tikrai nereikia.

Per tuos metus jis išmoko atpažinti skubančius, išsiblaškusius žmones, žinojo, kurių užkabinti neverta, nes ieškos jo tol, kol suras. Dabar akylai stebi dideliu greičiu pro šalį lekiančią „audinę“. Automobilis nenaujas, tad spaudžia ne dėl to, kad puikuoja *ratais*, matyt, žmogus skuba, o skubėjimas Sigiui – tikrų tikriausia dovana. Tokį verta pasekti. Jis paspartina žingsnį ir atidžiai žvilgsniu nulydi tamsiai mėlyną automobilį. Vaikinas mato, kaip jis pasuka į keliuką ir sustoja,

vairuotojas vikriai išsoka iš mašinos, trinkteli durelėmis, bet užrakto pultelio nenuspaudžia; Sigis, prilipęs prie pakelės medžio, stebi, kas vyks toliau. Vyras palieka automobilį prie vartų, pats skubiu žingsniu pradingsta už vartelių. Jo ausis pagauna veriamų namo durų garsą – laikas! Akimirksniu jis žengęs kelis smulkius žingsniukus atsiduria prie mašinos. Toks jo darbo metodas – niekada nedaryti staigių judesių, taip rečiau atkreipsi dėmesį. Šį kartą viskas paprasta, akmenį, kurį dėl visa ko laikė rankoje, meta į pakelę – daužti nereikės. Mobilusis telefonas guli automobilio priekyje, ant prietaisų skydelio. Sigis grybšteli telefoną, mašinos dureles švelniai užstumia ir nesidairydamas pasuka į kitą skersgatvį. Kai namo nebesimato, vaikiną pavarto telefoną – jau nenaujas, kažin ko negausi, bet vis keliasdešimt bus. Lombardas dirba visą parą, šiandien gal pavyks nugabenti anksčiau, vakar matė, kad sesė sugirdė paskutinį mišinuką vaikui, tai šiandien tikriausiai neturi kuo pamaitinti. Jis įgudusiu judesiu ištraukia SIM kortelę, švysteli į griovį, akimirką stabteli, lyg apgailėtaudamas, kad neperlaužė, bet numoja ranka, ištraukia bateriją, patikrina, ar korpuse nėra policijos įspausto žymėjimo numerio, – tų žymėtų lombardai nenori priimti, apsidžiaugė, kad ši kartą pasitaikė švarus, įsikišo aparatą į vidinę kišenę ir pasišalino. Sigis žino dar vieną neblogą vietelę, bet ją pasilieka tam atvejui, jei nieko apčiuopiamo nepavyktų sužvejoti. Paskutinis namas šioje gatvėje – ten gyvena senutė. Visus per vasarą pagamintus konservuotus produktus ji laiko sandėliuke, kurį pamiršta užrakinti. Tą vietelę jis atrado dar vasarą, kai ten buvo tik pernykščių uogienių likučiai. Jis daug ir

neima – vieną ar du stiklainiukus, ji, matyt, net nepastebi. Šį kartą Sigis kažkodėl nebenori ieškoti didesnio laimikio, tad pasuka tiesiai į žinomą vietą. Sandėliukas ir vėl be spynos. Vaikinas pro tvoros plyšį apžiūri kiemą – jame nieko nėra, iš tolo pažvelgia į namo langą – tuščia ir ten. Rytas, gal šeimninkė dar neatsikėlus, nors sunku tikėtis, kad senyvi žmonės taip ilgai miegotų. Jis liuokteli per tvorą ir pasislepia už kampo, kelias minutes susigūžęs palaukia; kai niekas nepasirodo, nusliūkina prie žinomų durų ir šmurkšteli vidun. Rudenį pasirinkimas nemažas – mišrainių, uogienių, kompotų. Sigis čiumpa porą stiklainių, stovinčių arčiausiai krašto, susikiša į užantį, truputį perstumdo likusius, kad nesimatytų tarpo, ir vėl peršokęs per tvorą patraukia tolyn. Anokia čia ir vagystė – stiklainiukai uogienės. Su tokiu grobiu pakliuvęs bet kokią bobutę sugraudintum. Paverkšleni, kad valgyti nori, kad mama niekada tokios neišverda, tai dar ir antra tiek pridėtų. Nusišiepia per ūsą ir pasuka namų link.

Motina, įsiraususi į nenusakomos spalvos patalynę, randa dar miegančią, kitokios jos nelabai ir atsimena. Sesė, apsilvilkusi nudryžusį chalata, sūpuoja snūduriuojantį kūdikį, tarstelėjusi, kad motina vakar vėl priputo, ištiesia vaiką broliui ir susidomėjusi apžiūri stiklainiukus. Skiemenuodama perskaitė ranka užrašytą etiketę: „Braškių uogienė“.

– O, braškės! Labai man patinka.

Nudžiugusi ima ieškoti batono, ant padžiūvusios riekės tepa storai, skysta uogienė tyška ant krūtinės, kramtydama teiraujasi, ar neatnešė vaikui mišinuko. Sigis papurto galvą ir bando sūpuoti vaiką, bet tas prabunda ir pradeda niurgzti.

– Atsiimk savo perą, – atgal įbruka kūdikį seseriai ir pasuka prie durų.

Šiuose namuose nieko naujo, o jam kažkaip reikia suktis. Nemėgsta Sigis globos namų, bet tam kartui tai visai neblogai, jis pataupo vaisių ar sausainių, būna, kad ir kiti nesuvalgo, atiduoda jam, tada parneša motinai ir seseriai. Čia gyventi Sigis nenori. Jis prisimena ilgus vakarus, kaip sėdėdavo ant palangės ir laukdavo grįžtančios motinos. Ilgai laukdavo, kol sutemdavo, kartais verkdamas, nes bijojo tamsos ir labai norėdavo valgyti. Šviesos nedegdavo, kad geriau matytų grįžtančią motiną, šviesą ne kartą už skolas buvo atjunge, – tada net norėdamas neuždegsi. Kartais Sigis susirasdavo degtukų ir žvakę. Priklaupęs ant kėdės žiūrėdavo į virpančią liepsną, stingstančius vaško varvekius, paskui imdavo pirštais, minkydavo ir grąžindavo atgal į duobutę žvakėje, laukdamas, kol vaškas pliūpsniais vėl išsiverš. Pareidama motina parnešdavo maisto, bet dažnai kartu įgriūdavo ir „dėdė“. Taip motina liepė vadinti svetimus vyrus, kurie keisdavosi kas savaitę, kas mėnesį. Jis net nesuskaičiuotų, kiek jų čia būta. Vieno tokio „dėdės“ Sigis nekenčia iki šiol. Pasipainiotų dabar... Jis kalbindavo vaiką, mėgindavo pasisodinti ant kelių, nuo stalo pasiūlydavo sūrio ar dešros gabalėlį, o kai tas bandydavo paimti, „dėdė“ atitraukdavo ranką. Paskui vėl ištiesdavo, Sigis griebdavo maistą ir atšokdavo nuo stalo, abiem rankom prisigrūdams pilną burną, tada vyras juokdavosi plodamas įjuodusiomis rankomis ir nerišliai vapaliodavo: „Oi pagausiu pagausiu, matai, kaip vaikas valgo.“ Sigis tada norėdavo tik vieno – prisiglausti prie mamos ir pasakyti, kad bijojo būti vienas ir kad labai

išalko, bet motina tik kikendavo gerdama taurelę po taurelės ir įsakmiai sukomanduodavo:

– Sakyk dėdei ačiū!

Jie gerdavo tiek, kiek turėdavo svaigalų, kalbėdami, kad patinka vienas kitam; tie žodžiai, atmiešti keiksmožodžiais, Sigiui ne visada buvo suprantami, bet skambesys ir intonacijos atpažįstami, kol galiausiai motina su „dėde“ griūdavo į lovą ir darydavo „dzig dzig dzig“, – ji pati taip pasakė, kai Sigis paklausė, ką jiedu ten daro.

„Dzig dzig“, – per ūsą nusišiepė Sigis ir nusispjovė.

Iš pradžių jis bandydavo apginti motiną matydamas, kaip „dėdė“ ją grumdo, verkdamas traukdavo motiną už rankos, bandydamas nustumti vyrą šalin, bet tas šnopusdamas kriokdavo:

– Von, lauk, von, snargly, pasakiau! – ir šiurkščiai stumdavo Sigi.

Taip buvo kelis kartus, paskui jis apsirato, smukdavo į kėlmą, kartais stverdavo maisto likučius nuo stalo ir užlįsdavo už spintos, iš ten įsitempęs stebėdavo dūsaujančius ir dejuojančius kūnus, kurie antklodei nuslinkus baltuodavo nuogi ir atgrasūs tarp sujauktos patalynės. Sigis buvo pasiruošęs ginti motiną, jei prireiks, turėjo pasislėpęs rykštę. Kartą motina parėjo viena, visą vakarą verkė ir, daužydama Sigi kuo pakliuvo, šaukė:

– Per tave, išpera tu, per tave! Pasakė, „tiek burnų aš nešerisi“, ū ū ū! – ne verkė, o stūgavo. – Sakiau, būk mandagesnis, ū ū ū! Reikėjo palikti tave tame prakeiktame langelyje!

Sesė pasakojo, kad motina nešė jį į ligoninės gyvybės langelį, gal net buvo palikusi, bet greit apsigalvojo ir pasiėmė

atgal. Sigis nežino, kuris iš tų „dėdžių“ galėtų būti jo tėvas, bet niekada ir nesidomėjo. Surasi – tai dar ir jį maitinti reikės. Pakanka jam sesės ir motinos. Juk ir ta nebūna neėdus, kai Sigis parneša.

Virkavimai greit baigėsi. Atsirado kitas „dėdė“, tačiau Sigis jau buvo gudresnis ir dingdavo prieš jiems parsirandant. Gatvės gyvenimas lengvai ir išskėstomis rankomis priglaudžia kiekvieną. Jo erdvės beribės, o kasdienybė ten kupina nuotykių, malonumų, azarto ir savų taisyklių.

Dabar motina jau retai parsiveda vyrų, tik pati pareina girta, jei pareina. Su vienu iš tų motinos parvestų vyrų pasilakstė vyresnioji sesuo. Sigiui dabar labiau rūpi sesė, ne motina, bet kitokio gyvenimo jis ir pats nelabai įsivaizduoja. Dabar laukia, kada gaus pilnamečio išmoką iš globos namų, o tada matys. Apie studijas, profesiją, net pastovų darbą jis neturi jokie supratimo, niekad apie tai nėra kalbėjęs, mąstęs. Jį žavi vyrukai, automobilių aikštelėse atsirėmę į savo galingus ratus, atsainiai sukantys raktelius ant piršto ir *dylinantys* rimtus reikalus, bet kaip tarp jų pakliūti? Jam reikia daug praktikos, ir ne tokios kaip dabar – uogienės, kitos smulkmės. Jis pabandys. Reikia išdrįsti. Žinoma, vienam labai sunku, bet jei pasitaikys proga, jis būtinai pasinaudos.

Pačiupinėjo kišenėje ką tik nudžiautą telefoną ir ryžtingai pasuko autobusų stotelės link. Lombardas dirba visą parą. Jei pavyks, gal ir mišinuką vaikiukui spės nupirkti, kad neušikrioktų per dieną nevalgęs.